

МІСЦЕ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПРОФАЙЛІНГУ В ПРОЦЕСІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ¹

Застосування психологічних знань про особистість і поведінку осіб, які вчиняють злочини, дуже актуальним сьогодні. Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених дозволили виділити новий напрямок в психологічному забезпеченні професійної діяльності правоохоронних та правозастосовних органів. Мова йде про сукупність психологічних методів і методик оцінки та прогнозування поведінки людини на основі аналізу найбільш інформативних приватних ознак, характеристик зовнішності, невербального і вербального поведінки, так названого профайлінгу².

У кримінології профайлінг – це інтегральна методика запобігання злочинам через виокремлення характерних рис осіб, які вчинили злочин або готуються його вчинити, на основі психологічних, криміноло-

---

¹ **Нестерова Ірина Анатоліївна**, кандидат юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу, УжНУ.

² Анфиногенов А. И. (2002). Психологическое портретирование неустановленного преступника. М. С.62.

гічних, криміналістичних і соціологічних знань¹. В основі кримінологічного профайлінгу лежать антропологічні і бігевіористські концепції причин злочинної поведінки. Відповідно джерелами профілювання є дослідження кримінологів, психіатрів, кримінальних психологів.

Вперше у 20-ті роки ХХ ст. Г. Гросс вперше обґрунтував сутність профайлінгу, як можливість розуміння особистості злочинця через вчинений ним злочин². Ми погоджуємося з дослідницею С.Г. Дзиконською, яка пропонує наступну систематизацію кримінологічного профайлінгу:

1. Профілактичний – зводиться до встановлення та кримінологічного аналізу інформації щодо осіб з метою ранньої профілактики їх злочинної поведінки;

- страховий профайлінг як допомога страховим компаніям у виявленні шахрайських дій під час оформлення страхування;
- профайлінг на транспорті виявляє пасажирів, які здатні вчинити дебош, які ховають під одягом зброю та ін. (особливо виокремлюється авіаційний профайлінг);
- готельний профайлінг, який направлений на профілактику злочинів;

2. Прогностичний (профільне моделювання) – це оцінка мотиваційно-диспозиційної сторони особистості та прогнозування поведінки особи на підставі аналізу найбільш інформативних особистісних ознак³;

3. Типологічний – віднесення особи за рядом невербальних ознак до безпечного або небезпечного типу в залежності від соціального оточення і контексту розслідування;

4. Оперативно-розшуковий - складання пошукового психологічного портрета (профілю) невідомої особи за слідами на місці вчинення злочину;

5. Судово-слідчий профайлінг:

- неінструментальна детекція брехні - оцінка достовірності інформації, що повідомляється людиною по її невербальній поведінці;

---

¹ Подільчак О.М.(2017) Кримінологічний профайлінг-реалізація вчення про особу злочинця. Право і суспільство. № 4. Частина 2. С.154.

² Gross. H.(1924). Criminal Investigation. L.

³ Черкасова Е.С.(2013). Психологический портрет лица, совершившего насильственное преступление профайлинг как современное направление психологической науки. URL :http://www.rusnauka.com/26_WP_2013/Psihologia/7_144300.doc.htm.

– тактичний - побудова слідчої стратегії на підставі побудованого профілю особистості;

6. Виктимологічний профайлинг - це складання портрету жертви, або потенційної жертви¹.

Кримінологічне профілювання передбачає опрацювання матеріалів кримінального провадження та інтерпретування доказів. Результатом роботи профайлера є складання кримінального профілю – юридично значущого документу, у якому описано особистість і поведінку злочинця та жертви в контексті вчиненого злочину або серії злочинів. Зрозуміти, чому злочинець вбиває, - означає знайти шлях до розкриття злочину.

Звідси і назва професії «профайлер» - людина, який відтворює психологічний образ вбивці. Треба відзначити, що професія профайлера є однією з найбільш складних в процесі розкриття насильницьких злочинів, але в той же час цікавою та захоплюючою. Недарма профайлерів називають «елітою» слідства. Це професіонали, які поєднують у роботі навички слідчого і психолога. У всьому світі дуже популярні телевізійні шоу та фільми, які присвячені відстеженню та затриманню злочинців за допомогою профайлерів (наприклад, шоу «The Profiler», культові фільми «Мислити як злочинець», «Мовчання ягнят», «Червоний дракон» та ін.). Головні герої цих фільмів мають цілком реальних прототипів. Одним з них був Джон Дуглас, професор Національної академії ФБР, засновник відділу бігевіористики - психологічного аналізу поведінки злочинців (фільм «Мовчання ягнят»). Дослідник потягом багатьох років вивчав статистику серійних вбивств в США, спілкувався з засудженими, ви тисячі томів справ сучасних маніяків. Підсумком його роботи стало впровадження психології в практику розкриття злочинів. Д. Дуглас очолив програму досліджень «Особистісно-злочинне профілювання». У 1983 р Джон Дуглас виступив зі звітом про роботу програми. Визнавши її ефективною, керівництво ФБР в 1984 р організувало при Академії ФБР Національний центр вивчення насильницьких злочинів. В структурі ФБР діє відділ бігевіористики (Behavioral Science Unit). Основна мета відділу - аналіз доказів і складання психологічного портрета злочинців, які роблять серію вбивств з особливою жорстокістю. Так, в згаданий відділ до слідчих профайлерів ФБР щорічно надходить близько 300 справ. Статистика свідчить, що за допомогою роботи профайлерів вдається розкрити від 60 до 80% кримінальних справ. Важливим фактором подібної успішної діяльності є те, що в 67%

---

¹ Дзиковская С.Г.(2015).Кримінологічний профайлинг: поняття и види. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. N 4. С. 93-95.

випадках створений психологічний портрет співпадає з реальним профілем злочинця¹.

З'явилася єдина національна база даних - ViCAP, де зберігається вся інформація про серійних злочинців. ViCAP (The Violent Criminal Apprehension Program) є однією з допоміжних програм для створення профілю злочинця у США. Програма складається з доступної on-line бази даних для правоохоронних органів, яка дає можливість пов'язати схожі вбивства, сексуальні напади, зниклих безвісті осіб і невпізнані останки людей, які можуть бути розпорошені географічно та вчинені в різний час. Така програма дозволяє слідчим зіставляти інформацію і спрямувати слідчі зусилля на потенційно пов'язані злочини. За даними ФБР, понад 5000 співробітників правоохоронних органів використовували ViCAP².

В даний час кримінологічне профілювання особистості застосовується в контексті функціонування програми затримання насильницьких злочинців, розробленої в 1985 р в ФБР під керівництвом П. Брукса і Р. Ресслер з метою сприяння розкриттю серійних злочинів насильницького характеру³. Найбільш активно профайлінговий підхід у межах розслідування злочинів використовує Федеральне бюро розслідувань США, у складі якого продовжує функціонувати особливий підрозділ – відділ вивчення поведінки. Одним із напрямів діяльності цього підрозділу є консультування з питань пошуку злочинців і складання профілів.⁴ Проблеми профайлінгу вивчає також Академія поведінкового профайлінгу (Academy of Behavioral Profiling). Вона об'єднує профайлерів, які здійснюють приватні розслідування, і має розвинену мережу представництв у країнах Європи.

В Україні немає спеціального підрозділу, аналогічного відділу вивчення поведінки в США (ФБР). Для української правоохоронної діяльності це є досить новим методом кримінологічної експертизи. Треба відмітити, що даний метод на сьогоднішній день не є об'єктом ні одного дисертаційного дослідження в Україні. Деякі науковці відносять його до виключно психологічних, інші – до кримінологічної експерти-

¹ Фролова Е. Профайлери. UPL://<http://samopoznanie.ru/articles/profaylery/>.

² Violent Criminal Apprehension Program. Federal Bureau of Investigation URL: <https://www.fbi.gov/news/stories/violent-criminal-apprehension-program-part-1>

³ Черкасова Е. С.(2013). Профайлинг как метод создания психологического портрета потенциального преступника на этапе организации предварительного расследования. Вестник НГУ, Серия: Право, т.9, выпуск 1. С. 72-75.

⁴ Давидова О.В.(2017). Проблема профайлінгу в переговорах з особами, які захопили заручників. *Ūridična psihologija*. № 1 (20). С.11-121.

зи. Але треба відзначити, що вітчизняними фахівцями, психологами та кримінологами метод профайлінгу ніколи не заперечувався. Безсумнівно, він має високий потенціал у сфері профілактики, прогнозування злочинної поведінки, побудови тактичних основ слідчих версій, аналізу криміногенної значимої інформації тощо. Так, у квітні 2018 року на базі Національної академії внутрішніх справ в Україні вперше відбувся міжнародний науково-практичний професійний семінар на тему «Основи професійного профайлінгу», де спікером був ізраїльський експерт з профайлінгу і поведінкового аналізу Дар Пелег¹. В ході проведення даного заходу було розглянуті й питання кримінологічного профайлінгу: використання профайлінгу у роботі з підозрюваними (при розслідуваннях у ході допиту, бесіди перед тестуванням на поліграфі); профайлінг у місцях масових скупчень людей з метою виявлення терористів, провокаторів масових заворушень; профайлінг - побудова профілю злочинця.

Отже, ми погоджуємося з думкою дослідниці Подільчак О.М., що міжнародний досвід застосування кримінологічного профайлінгу доводить його ефективність в процесі розслідування злочинів та затримання злочинців. Досвід американських та канадських спеціалістів щодо створення таких програм корисно запозичити Україні, зокрема в межах роботи з ювенальної превенції, боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, кіберполіції.

---

¹ Дар Пелег, ізраїльський психолог, юрист, поліграфолог, профайлер. Має ступінь магістра психології (в 2014 році закінчив Тель-Авівський університет), з 2015 року є кандидатом в PhD в Тель-Авівському університеті, проводить наукову роботу з вивчення впливу моральних маніпуляцій на психологічні і фізіологічні реакції, а також здатність виявляти брехню, нечесну поведінку у людей. У період з січня 2009 по жовтень 2015 року обіймав різні посади в ізраїльській поліції в підрозділі слідчої психології (стажист, експерт, керівник напрямку поліграфологічних досліджень, начальник відділу). З жовтня 2015 по даний час керівник приватної компанії Psynalitics (Ізраїль), а також з березня 2017 року керівник відділу поліграфологічних досліджень в компанії Midot (Ізраїль).